

СЕКЦІЯ 1
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА У ЗВ'ЯЗКУ З БІДНІСТЮ:
ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Андрієнко І.С., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС, к.ю.н.

Прагнення України стати повноправним членом Європейського співтовариства передбачає необхідність існування в державі якісного механізму соціального забезпечення, що відповідає міжнародним стандартам та забезпечує гідний рівень і якість життя населення. Держава, самостійно встановлюючи систему соціального забезпечення, має керуватися загально визнаними принципами та нормами міжнародного права. На етапі формування нових правових механізмів у даній сфері, створення ефективної системи соціального захисту, актуальним є вивчення досвіду провідних європейських країн, рівень економічного та соціального розвитку яких вважається найбільш вдалим.

Як відмічається у літературі, системи соціального захисту у країнах ЄС мають довгу історію і сформувалися у сучасному вигляді досить давно. На нинішньому етапі найважливіше завдання у галузі розвитку систем соціального захисту полягає в необхідності пристосування її до потреб сучасного суспільства, що змінилися. Одним із напрямів є організація захисту від нових ризиків, що виникають на ринку праці, пов'язаних з демографічними процесами, соціальною інтеграцією (дезінтеграцією) й зайнятістю. Майже у всіх країнах надаються соціальні допомоги у зв'язку з бідністю, які зазвичай об'єднують спільна назва "програми щодо забезпечення мінімального доходу"[1].

При організації соціальної допомоги, як правило застосовується багаторівневий принцип, коли частина допомог передбачена національними стандартами, а частина - має додатковий характер. У багатьох країнах законодавство має закон про мінімально гарантований прибуток. Данія прийняла такий закон у 1933 році, Великобританія - у 1948 році, ФРН - у 1961 році, Голландія - у 1963 році, Бельгія - у 1974 році, Ірландія - у 1977 році, Швеція - у 1982 році, Люксембург - у 1986 році, Франція - у 1988 році.

До додаткових допомог, які забезпечують мінімальний дохід, належать: в Австрії – житлова допомога і медичне страхування; у Бельгії – відшкодування необхідних витрат, пов'язаних з оплатою житла та комунальних послуг, медичним обслуговуванням, також застосовуються разові виплати; у Данії – житлова допомога, стипендія для студентів; у Фінляндії – житлова допомога, високооплатні послуги з охорони здоров'я; у Франції – житлова допомога, безоплатна медична допомога; в Німеччині – житлова допомога, медичне страхування і відшкодування інших витрат, пов'язаних з хворобами, допомога на освіту, допомога в екстрених випадках; в Ірландії – житлова допомога, допомога на одяг і взуття для школярів, забезпечення необхідними предметами домашнього вжитку і паливом; у Люксембурзі та в Нідерландах – житлова допомога, безоплатне медичне страхування; в Португалії – житлова допомога, оплата медичних послуг для деяких категорій громадян, гранти на навчання, субсидії на проїзд у громадському транспорті; в Іспанії – екстрена соціальна допомога (оплата житла, меблів, предметів домашнього вжитку і побутової техніки); у Швеції – житлова допомога, допомога для батьків-одиноків; у Великобританії – житлова допомога, безоплатна стоматологія, субсидії на окуляри, забезпечення молоком і вітамінами дітей молодше 5 років і вагітних жінок, безоплатне шкільне харчування, допомога в оплаті послуг на поховання, відшкодування оплати опалення пенсіонерам, інвалідам та сім'ям з дитиною до 5 років, місцеві податкові допомоги [2].

Однією із найбільш ефективних та визнаних серед країн ЄС вважається система соціального захисту Німеччини. На сьогодні у Німеччині соціальна допомога надається 8,5% населення. Майже 3 млн. осіб отримують щомісячну „допомогу на життєзабезпечення” або одноразові виплати для вирішення окремих матеріальних потреб. Юридично право на отримання соціальної допомоги закріплено у Федеральному законодавстві, у складі якого є такі закони, як закон про підтримку сімей, закон про підтримку освіти, закон про підтримку домашнього господарства. З 1993 р. введено новий вид соціальної допомоги по нагляду за похилими та непрацездатними членами суспільства. Основним принципом, покладеним в основу соціальної підтримки малозабезпечених осіб Німеччини, є так званий принцип опікування, відповідно якого соціальну допомогу може отримати кожен малозабезпечений в необхідному для нього розмірі в тому випадку, якщо для останнього не існує іншої можливості вийти із скрутного становища [3].

До країн із досить значною долею соціальних витрат у ВВП належить Франція. У Франції існують декілька форм мінімального соціального забезпечення. Більшість із них діють у рамках окремих програм соціального страхування (пенсійного, на випадок безробіття, тощо). Поряд з ними з 1988 р. було запроваджено програму підтримки соціально незахищеного населення, що надається кожному, хто не може забезпечити собі дохід на рівні прожиткового мінімуму. Допомога в рамках цієї програми призначена для сприяння у пошуку роботи за спеціальністю або повернення до неї. Допомога виплачується особам, які досягли 25 років або молодшим, якщо на їх утриманні є хоч одна дитина. Обов'язкова умова отримання допомоги – відповідність певним вимогам, що пред'являються до претендента. Перш за все, це готовність брати участь у заходах по соціальній реабілітації та адаптації, курсах по професійній та освітній перепідготовці тощо [4].

Показовою є також система соціального забезпечення Нідерландів, де загальні витрати на соціальне забезпечення становлять понад 28% ВВП. Через дану систему надаються різні види допомог для всього населення країни – 15,5 млн. чол. Мінімальне соціальне забезпечення здійснюється у кількох напрямках. Перший - в рамках соціального страхування, що в свою чергу поділяється на державне страхування та страхування найманих працівників. Другий – державна соціальна допомога.

У відповідності до Закону „Про державну допомогу”, всім громадянам гарантується мінімальний дохід, виплата якого забезпечується муніципальними службами. Розмір допомоги встановлюється виходячи із потреб тих, що звернулися

за її наданням. Строк виплати допомоги не обмежений, і вона може виплачуватись громадянину до 65 років. Після настання пенсійного віку виникає право на допомогу відповідно до Загального закону про пенсії по старості [5].

Показовою державою загального добробуту по праву вважається Швеція. „Шведська модель держави добробуту” припускає певний ступінь забезпеченості громадян соціальними послугами, активне втручання держави в економіку, відносини між працею і капіталом, сферу оплати праці. Це гарантує високий рівень добробуту населення, загальну зайнятість, ліквідацію бідності, розвинену систему соціального забезпечення, достатній рівень культури і освіченості населення, охоплення спеціальними програмами всіх груп і прошарків суспільства. Тут соціальні виплати і послуги – це право для всіх, а не добродійність для нужденних [6]. Основним елементом шведської соціальної політики добробуту є система соціального страхування, для якої є характерним принцип універсальності, що забезпечує досягання високої соціально – економічної рівності. Мета соціального страхування – забезпечити людину економічним захистом при народженні дитини, у старості, на випадок хвороби, у зв’язку з нещасними випадками та виробничими захворюваннями, безробіттям. Повною гарантією, не залежно від причини звернення за сприянням, вважається грошова допомога, відома як суспільна допомога [7].

Програму соціального забезпечення Великобританії прийнято називати „від колиски до могили”. Соціальний захист Великобританії представляє собою уніфіковану систему, що охоплює майже все населення країни. Вона розділяється на дві великі підсистеми: 1) національне соціальне страхування, в рамках якого виділяють три основних види соціальних програм: обумовлені попередніми внесками страхові схеми; програми пов’язані з перевіркою нужденності; програми, не основані на внесках, орієнтовані на певні групи населення; 2) національна охорона здоров’я, що надає медичні послуги всім жителям країни [8].

Таким чином, враховуючи те, що кожна країна розвивається у взаємозв’язку з іншим світом та запозичує окремі елементи інституціональної системи, нинішні реалії України надають прекрасну можливість запозичення найкращих та продуктивних інституціональних рішень. Вбачається, що найбільш корисним уроком розвинених систем соціального захисту ЄС може стати досвід забезпечення трудової мотивації та посилення адресності. Кожен, хто претендує на державну соціальну допомогу, перш за все, має використати всі інші можливості для свого забезпечення. Звертає на себе увагу і різноманітність механізмів забезпечення фінансування соціальних програм. На наш погляд, для України показовою є практика, коли держава законодавчо визначає витрати на соціальні потреби в країні не лише через державний бюджет, але й зобов’язує приватний сектор витратити кошти на пряму соціальну допомогу, минаючи державну фіскальну систему.

Література:

1. Чубарова Т.В., Исаченко Т.М. Европейский Союз и проблемы социальной защиты стран участниц // Труд за рубежом. – 2000. - № 3.- С.104.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – С. 54.
3. Антропов В. В. Социальная помощь в Германии / В. В. Антропов // Труд за рубежом. – 2002. – № 3. – С. 101-102.
4. Антропов В. В. Система социального обеспечения во Франции: опыт и перспективы / В. В. Антропов // Труд за рубежом. – 2005. – № 2. – С. 115-116.
5. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід : монографія / В. М. Новіков, Н. П. Сітнікова, Л. А. Мусіна, В. В. Семенов ; за ред. В. М. Новікова ; НАНУ, Ін-т економіки. – К. : НАНУ, Ін-т економіки, 2003. – С. 50-57.
6. Сажина М. А. Основы экономической теории : учебн. пособие / М. А. Сажина, Г. Г. Чубиков. – М. : Экономика : Техлит, 1996. – С. 277-279.
7. Волков А. Шведский социализм сегодня / А. Волков // Современная Европа. – 2003. – № 2. – С. 80-81.
8. Антропов В. В. Система социальной защиты в Великобритании / В. В. Антропов // Труд за рубежом. – 2005. – № 3. – С. 39.